

25 april 2003

No. DN. 2002/1464

Directie Natuurbeheer

Gelet op artikel 4, eerste en tweede lid, van richtlijn 79/409/EEG van de Raad van de Europese Gemeenschappen van 2 april 1979 inzake het behoud van de vogelstand (PbEG L 103);

Gelet op artikel 27, eerste lid, van de Natuurbeschermingswet 1998;

BESLUIT:

Artikel 1

1. Als onderdeel van de speciale beschermingszone in de zin van artikel 4, eerste en tweede lid, van de richtlijn 79/409/EEG van de Raad van de Europese Gemeenschappen van 2 april 1979 inzake het behoud van de vogelstand (PbEG L 103) **Gelderse Poort**, zoals aangewezen bij besluit van 24 maart 2000 (N/2000/301, Staatscourant d.d. 31 maart 2000, nr. 65) wordt aangewezen:
het op de bij dit besluit behorende kaart aangegeven gebied, dat aansluit aan het op 24 maart 2000 aangewezen gebied Gelderse Poort. In zoverre wordt het besluit van 24 maart 2000 gewijzigd.
2. De aanwijzing, bedoeld in het eerste lid, gaat tevens vergezeld van een nota van toelichting, welke deel uit maakt van dit besluit. Deze nota van toelichting vervangt de nota van toelichting behorende bij het besluit tot aanwijzing van het gebied Gelderse Poort voornoemd.

Artikel 2

Dit besluit treedt in werking op de dag na bekendmaking in de Staatscourant.

Dit besluit zal, met uitzondering van de kaart en de nota van toelichting, met een toelichting in de Staatscourant worden geplaatst. Het besluit, de kaart en de nota van toelichting worden gedurende zes weken ter inzage gelegd in de bibliotheek van het ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij te 's-Gravenhage en op het kantoor van de directie Oost van het ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, gevestigd in Deventer. Terinzagelegging vindt tevens plaats in het provinciehuis van de provincie Gelderland te Arnhem.

's-Gravenhage, 25 april 2003

DE MINISTER VAN LANDBOUW, NATUURBEHEER
EN VISSERIJ,

dr. C.P. Veerman

Een belanghebbende kan tegen dit besluit een met redenen omkleed bezwaarschrift indienen bij de Minister van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij. Als een bezwaarschrift wordt ingediend, moet dit binnen 6 weken na bekendmaking van dit besluit in de Staatscourant worden gezonden aan het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, afdeling Rechtsbescherming, Postbus 20401, 2500 EK Den Haag. Voor zover belanghebbenden tegen de aanwijzing op 24 maart van het gebied Gelderse Poort een bezwaarschrift hebben ingediend, waarop nog geen beslissing is genomen, wordt dit bezwaarschrift geacht mede te zijn gericht tegen het onderhavige besluit. Zij ontvangen hierover nader bericht.

Nota van toelichting, zoals gewijzigd bij besluit d.d. 25 april 2003, nr. N/2002/1464, bij de aanwijzing van Gelderse Poort als speciale beschermingszone in het kader van de richtlijn 79/409/EEG van de Raad van Europese Gemeenschappen van 2 april 1979 inzake het behoud van de vogelstand, hierna te noemen Vogelrichtlijn

1. Inleiding

Het als speciale beschermingszone (hierna: sbz) aangewezen gebied **Gelderse Poort** ligt in de provincie Gelderland en behoort tot het grondgebied van de gemeenten Rijnwaarden, Zevenaar, Duiven, Westervoort, Lingewaard, Overbetuwe, Millingen aan de Rijn, Ubbergen en Nijmegen. Het gebied bestaat uit delen van de uiterwaarden en open water, binnendijks gelegen moerassen en graslanden en beslaat een oppervlakte van ca. 6112 ha. Delen van het gebied (ca. 1030 ha: Bemmelse Waard, Gendtse Waard en Klompenwaard, Groenlanden, Millingerwaard, Ooijpolder, Oude Rijnstrangen) zijn in eigendom en beheer bij Staatsbosbeheer en Wereld Natuur Fonds.

Op grond van artikel 27 Natuurbeschermingswet 1998 is bij besluit van 24 maart 2000 het gebied Gelderse Poort aangewezen als sbz in de zin van artikel 4, eerste en tweede lid, van de Vogelrichtlijn.

Essentiële delen van het leefgebied van vogelsoorten als tafeleend en aalscholver zijn destijds bij de aanwijzing buiten de begrenzing gelaten. Op 24 maart 2000 is reeds aangegeven dat deze delen aan de begrenzing zouden worden toegevoegd. Met onderhavig besluit wordt het gehele winterbed van dijk tot dijk, met uitzondering van het gedeelte van de rivier buiten de kribvakken, en enkele binnendijkse gebieden als Groenlanden en Oude Rijnstrangengebied, aangewezen als speciale beschermingszone in de zin van artikel 4 eerste en tweede lid van de Vogelrichtlijn. In zoverre wordt het besluit van 24 maart 2000 (N/2000/301) gewijzigd.

In deze toelichting zal achtereenvolgens worden ingegaan op de verplichtingen en criteria voor aanwijzing, de gebiedsbeschrijving en de begrenzing, de vogelkundige waarden, het beleid en beheer, andere gebruiksfuncties en de gevolgen van de aanwijzing.

2. Verplichtingen Vogelrichtlijn en criteria voor aanwijzing

2.1 Algemene doelstelling van de richtlijn

De Vogelrichtlijn verplicht de lidstaten van de Europese Unie de instandhouding te garanderen van alle natuurlijk in het wild levende vogelsoorten op het Europese grondgebied van de lidstaten waarop het Europese verdrag van toepassing is. In de overwegingen van de Vogelrichtlijn wordt vermeld dat een groot aantal in het wild levende vogelsoorten op het grondgebied van de Gemeenschap een achteruitgang van hun populatie vertoont. Dit werd beschouwd als een ernstige bedreiging voor het behoud van het natuurlijk milieu. De Vogelrichtlijn is mede tot stand gekomen omdat deze vogelsoorten voor het overgrote deel trekvogels zijn. Dergelijke soorten vormen een gemeenschappelijk erfgoed; een doeltreffende bescherming van deze vogels vereist een gemeenschappelijke verantwoordelijkheid van de lidstaten van de Europese Unie¹.

¹ HVJ EG 11 juli 1996, Royal Society for the Protection of Birds, C-44/95, Jurispr. blz. I-3805, punt 23

2.2 Aanwijzing sbz's

Artikel 4 van de Vogelrichtlijn bevat de verplichting tot het aanwijzen van sbz's. Deze worden aangewezen voor de zeldzame, kwetsbare of anderszins bedreigde soorten die zijn opgenomen in Bijlage I² van de Vogelrichtlijn. De lidstaten wijzen met name de naar aantal en oppervlakte voor de instandhouding van deze soorten "meest geschikte" gebieden aan. Soortgelijke maatregelen worden genomen ten aanzien van geregeld voorkomende trekvogels. Daarbij wordt rekening gehouden met de beschermingsbehoeften ten aanzien van hun broed-, rui- en overwinteringsgebieden en rustplaatsen in hun trekzones. Bijzondere aandacht wordt besteed aan de bescherming van watergebieden en in het bijzonder aan de watergebieden van internationale betekenis.

2.3 Criteria voor aanwijzing sbz's

Voor de selectie van gebieden zijn de volgende criteria gehanteerd.

Een gebied komt voor aanwijzing in aanmerking indien geregeld minstens 1% van een biogeografische populatie van een soort of ondersoort van een (trekkende) watervogel in het gebied aanwezig is en/of indien het gebied behoort tot één van de vijf belangrijkste gebieden in Nederland voor een vogelsoort van Bijlage I van de Vogelrichtlijn.

Geselecteerd zijn de vijf gebieden met de hoogste gemiddelde aantallen van een Bijlage I-soort, tenzij in het desbetreffende gebied minder dan 1% van de Nederlandse broedpopulatie voorkomt en/of ook minder dan 0,1% van de biogeografische populatie. Aanvullend geldt een absolute ondergrens van twee broedparen of 5 individuen. Behalve voor een aantal zeer verspreid levende vogels wordt het gemiddelde aantal vogels berekend over een periode van tenminste drie jaren.

Aan terrestrische gebieden is de aanvullende voorwaarde gesteld dat in het gebied een aaneengesloten natuurgebied van minstens 100 ha met een formele natuurstatus aanwezig dient te zijn (aangewezen onder de Natuurbeschermingswet en/ of in eigendom/ beheer bij Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten of een van de provinciale Landschappen).

De toepassing van het 1% criterium is in overeenstemming met criterium 6 voor de bepaling van watergebieden van internationale betekenis zoals aanbevolen door de 7e Bijeenkomst van de Conferentie van Partijen aangesloten bij de Wetlands-Conventionie³ (Rec. VII. 11, San José 1999). Het begrip "geregeld minstens 1%" is als volgt gehanteerd: (a) het gemiddeld seizoenmaximum berekend over ten minste drie jaren bedraagt minstens de desbetreffende drempelwaarde of (b) de drempelwaarde wordt in minstens twee van de drie jaren gehaald. In het tweede geval is bij beschikbaarheid van voldoende telgegevens uitgegaan van zes seizoenen⁴.

De toepassing van het criterium van de vijf belangrijkste gebieden is ontleend aan het rapport 'Inventory of important bird areas in the European Community', ook wel aangeduid als 'IBA89 (Grimmett & Gammell 1989)

² Laatstelijk aangepast op 29 juli 1997, Richtlijn van de Commissie 97/49/EEG, Pb EG L 223, 13.8.97

³ Overeenkomst inzake watergebieden van internationale betekenis, in het bijzonder als verblijfplaats voor watervogels, ook bekend als Wetlands-Conventionie (*Trb.* 1975, 84; zie ook *Trb.* 1996, 253) Rec. VII.11, San José 1999

⁴ Biogeografische populaties en 1%-drempelwaarden zijn door Wetlands International gepubliceerd in *Waterfowl Population Estimates* (2e editie, 1997) op verzoek van de 6e Bijeenkomst van de Conferentie van Partijen (Rec. VI.4, Brisbane 1996). De aangesloten partijen worden opgeroepen deze drempelwaarden te gebruiken bij de aanmelding van wetlands van internationale betekenis onder de Conventie (vgl. art. 4, lid 2 van de Vogelrichtlijn). Het betreft trekkende watervogels die merendeels (met name zwanen, ganzen, eenden, steltlopers, sterns) ook zijn opgenomen in Annex 2 van het Verdrag inzake het behoud van Afrikaans-Euraziatische trekkende watervogels (*Trb.* 1996, 285) onder de Conventie van Bonn.

2.4 Methode van begrenzing

De grenzen van een sbz worden bepaald door het gebruik dat de aanwezige bijlage I-soorten, en/of trekkende watervogels, en/of overige trekkende vogels ervan maken, waarbij wordt uitgegaan van landschapsecologische eenheden en de biotoopeisen⁵ van de betrokken vogelsoorten.

Hierbij zijn de volgende beperkingen gehanteerd:

1. Voor vogelsoorten voorkomend op de bijlage I geldt dat geregeld tenminste 1% van de Nederlandse broedvogelpopulatie aanwezig moet zijn.
2. Voor trekkende watervogels geldt dat geregeld tenminste 0,1% van de biogeografische populatie in het gebied aanwezig moet zijn.
3. Voor overige trekvogels geldt dat geregeld tenminste 1% van de Nederlandse broedvogelpopulatie in een gebied aanwezig is en dat deze vogels voorts zijn aangemerkt als een Nederlandse Rode Lijst-soort. Het betreft 14 Rode Lijst-soorten die geconcentreerd in het totaal van de aangewezen en aan te wijzen sbz's voorkomen. Van deze soorten wordt minstens 25% van hun populaties in de sbz's beschermd.

3. Gebiedsbeschrijving en begrenzing

3.1 Gebiedsbeschrijving

In de zone liggen delen van de Ooijpolder, de Oude Rijnstrangen, de rivieren de Waal en het Pannerdens Kanaal, en de er langs liggende uiterwaarden. De Gelderse Poort ontstond vanaf ca 10.000 voor Christus toen de Rijn een loop koos ten zuiden van het Montferland en de stuwwal tussen Montferland en Nijmegen gedeeltelijk wegsleet.

De Oude Rijnstrangen bestaat uit een complex van gedeeltelijke verlande stroombeddingen en meanderrichels van de Rijn. In het reliëfrijke landschap liggen graslanden, akkers, (moeras)bosjes, moerassen, rietvelden en open water. Onder meer de bouw van het gemaal Kandia in 1968 verminderde de doorstroming en verlaagde het waterpeil. De dynamiek nam daardoor sterk af en sommige strangen vielen droog.

De Ooijpolder is een vrij open poldergebied aan de voet van de stuwwal van Nijmegen tussen de Waal, het dorp Millingen aan de Rijn en de Nederlands-Duitse grens. Het gebied bestaat uit oude stroomgeulen, oeverwallen en rivierduinen, ontstaan doordat de meanderende rivier in de loop van vele eeuwen herhaaldelijk zijn bedding verlegde. Het huidige binnendijkse landschap bestaat uit graslanden, akkers, kleine waterlopen, moerassen, bosjes en heggen. Het buitendijkse gebied is sterk vergraven door klei- en zandwinning en bestaat grotendeels uit open water, moerassen en grasland.

Het gebied heeft een belangrijke ecologische verbindingsfunctie. Bovenstrooms liggen de natuurgebieden langs de Rijn. Naar het noorden ligt de IJssel die leidt naar de Randmeren en naar moerasgebieden van Noord-West Overijssel en Friesland.

⁵ Biotoopbeschrijvingen van de soorten zijn opgenomen in Bijlage A van deze nota van toelichting.

Het Nederlandse deel van de Gelderse Poort maakt deel uit van het grensoverschrijdende gebied Gelderse Poort. Het totale gebied loopt van Dinslaken, langs Wesel, Xanten, Rees, Emmerich en Kleef tot aan Nijmegen. Aan de Duitse zijde van de grens ligt in de deelstaat Nordrhein-Westfalen sbz en wetland "Unterer Niederrhein".

3.2 Aanduiding leefgebied

De Gelderse Poort is aangewezen als sbz onder de Vogelrichtlijn vanwege de aanwezigheid van open water, moerassen en graslanden in de uiterwaarden en in binnendijks gebied die als geheel het leefgebied vormen van een aantal in artikel 4 van de Richtlijn bedoelde vogelsoorten. Het is een watergebied dat het leefgebied vormt van soorten van Bijlage I (art. 4.1) en tevens fungeert als broedgebied, overwinteringsgebied en rustplaats in de trekzone van andere trekvogelsoorten (art. 4.2). De begrenzing van de sbz is zo gekozen dat een in landschapsecologisch en vogelkundig opzicht samenhangend geheel is ontstaan dat, mede in samenhang met sbz Waal, sbz Neder-Rijn en sbz Unterer Niederrhein (Duitsland) en sbz IJssel, voorziet in de beschermingsbehoefte met betrekking tot het voortbestaan en/ of voortplanten van bedoelde vogelsoorten.

3.3 Begrenzing

Het gebied omvat het gehele winterbed van dijk tot dijk, met uitzondering van het gedeelte van de rivier buiten de kribvakken, en enkele binnendijkse gebieden als Groenlanden en Oude Rijnstrangengebied wordt voor het overgrote deel begrensd door de winterdijken langs de Waal stroomafwaarts vanaf Millingen aan de Rijn tot aan de Waalbrug in Nijmegen.

De grens ligt langs de teen van de dijk aan de rivierzijde. Ook de winterdijken langs het Pannerdens Kanaal en de Neder-Rijn tot aan de dijk bij Bakenberg bij Arnhem omsluiten een deel van de sbz. Het deelgebied Bijland is een onderdeel van de sbz. Het bevaarbare deel van de rivier behoort niet tot het leefgebied van de vogelsoorten waarvoor Gelderse Poort is aangewezen. Daar waar kribben aanwezig zijn, is de grens getrokken langs de koppen van de kribben.

Binnendijks ligt het gebied van de Oude Rijnstrangen, te weten de Pannerdense Waard, Groote en Kleine Gelderse Waard, de Eendenpoelse Buitenpolder en als uitloper Erfkamerlingschap. Ten zuiden van de Waal zijn de Millingerwaard, Ooijse Graaf, Jonkmanshof en Groenlanden in de begrenzing opgenomen.

De begrenzing van de sbz is aangegeven op de bij de aanwijzing behorende kaart. Daarbij geldt het volgende:

Bestaande bebouwing (incl. erven en tuinen) en verhardingen maken geen deel uit van de sbz omdat deze geen wezenlijk deel uitmaken van het leefgebied van de genoemde vogelsoorten.

(Jacht)havens maken geen deel uit van de sbz. Bij (jacht)havens, die geheel binnen een sbz liggen, valt aan de waterzijde een zone van 100 meter, gemeten vanaf de havenmond c.q. de aanlegsteigers, ook buiten de begrenzing. Grenst een (jacht)haven aan de buitenzijde direct aan de sbz, dan is de zone van 100 meter ook buiten de begrenzing van de sbz gehouden.

Daar waar de kaart en de nota van toelichting, bijvoorbeeld om kaart-technische redenen, niet overeenstemmen, is de hierboven opgenomen tekst doorslaggevend.

4. Vogelkundige waarden

4.1 Kwalificerende vogelsoorten

Gelderse Poort kwalificeert als sbz onder de Vogelrichtlijn vanwege het voorkomen van drempeloverschrijdende aantallen van kolgans, grauwe gans en slobbeend die het gebied benutten als overwinteringsgebied en/ of rustplaats. Het gebied kwalificeert tevens omdat het behoort tot één van de vijf belangrijkste broedgebieden dan wel pleisterplaatsen voor de roerdomp, kwartelkoning, zwarte stern en ijsvogel⁶ in Nederland.

Soorten van Bijlage I waarvoor het gebied tot "een van de vijf belangrijkste" in Nederland behoort

Soort	Art. 4	Brv ^a	Totale populatie ^b	% in 5e ^c	% in sbz ^d	Telperiode
roerdomp <i>Botaurus stellaris</i>	1	ja	175	5%	8%	1993-97
kwartelkoning <i>Crex crex</i>	1	ja	100	3%	3%	1993-97
Zwarte stern <i>Chlidonias niger</i>	1	ja	1100	6,1%	12,2%	1993-97
ijsvogel <i>Alcedo atthis</i>	1	ja	190	1%	1%	1993-97

Trekkende watervogelsoorten waarvoor het gebied aan de 1%-drempel voldoet

Soort	Art. 4	Brv ^a	Biogeogr. Populatie ^e	1% Biopop ^f	% in sbz ^g	Telperiode
kolgans <i>Anser albifrons</i>	2	nee	NW-Siberië/ NW-Europa	6 000	6,1%	1993-97
grauwe gans <i>Anser anser</i>	2	nee	NW-Europa/ ZW-Europa	2 000	1,0%	1995-97
slobbeend <i>Anas clypeata</i>	2	nee	NW-/ Midden-Europa	400	1,2%	1994-97

(a) De kwalificatie betreft in het gebied broedende vogels (indien ingevuld met "ja") of niet-broedvogels ("nee")

(b) Omvang Nederlandse broedpopulatie (gemiddelde; in paren) of biogeografische populatie (niet-broedvogels)

(c) Aantal in het op vier na belangrijkste gebied (5e gebied) uitgedrukt als percentage van de landelijke broedpopulatie; biogeografische populatie (niet-broedvogels)

(d) Aantal in het onderhavige gebied uitgedrukt als percentage van de landelijke broedpopulatie of als percentage van de biogeografische populatie (niet-broedvogels)

(e) Biogeografische populatie waartoe de in Nederland pleisterende exemplaren van deze soort worden gerekend

(f) Drempelwaarde zijnde 1% van de betreffende biogeografische populatie (biogeografische populatie en drempelwaarde ontleend aan Rose & Scott 1997, Waterfowl Population Estimates – 2nd edition. Wetlands International, Wageningen)

(g) Aantal in het onderhavige gebied uitgedrukt als percentage van de biogeografische populatie.

4.2 Andere relevante vogelsoorten

Andere soorten van Bijlage I waarvoor het gebied van betekenis is, zijn porseleinhoen, blauwborst (broedvogels); kleine zwaan, wilde zwaan, nonnetje, visarend, slechtvalk (niet-broedvogels). Andere trekkende vogelsoorten waarvoor het gebied van betekenis is als broedgebied, overwinteringsgebied en/ of rustplaats: dodaars, fuut, aalscholver, rietgans, smient, krakeend, wintertaling, pijlstaart,

⁶ onderstreepte soorten zijn opgenomen in Bijlage I van de Richtlijn (artikel 4.1)

tafeleend, meerkoet, kievit, grutto, wulp. Het gebied is verder van belang als broedgebied voor oeverzwaluw en grote karekiet (trekvoegels opgenomen in de nationale lijst van met uitroeiing bedreigde of speciaal gevaar lopende soorten). De biotopen van deze vogels hebben mede de begrenzing van dit gebied bepaald.

4.3 Plaatselijke omstandigheden

Oude Rijnstrangen, Oude Waal, Groenlanden, Jonkmanshof en Ooijpolder (incl. Ooijpolder, Millingerwaard) fungeren als broedgebied voor moerasvogels als dodaars, roerdomp, woudaapje, porseleinhoen, zwarte stern, blauwborst en grote karekiet. Het aangewezen gebied is verder nog één van de weinige graslandgebieden van Nederland waar nog jaarlijks verspreid broedterritoria van de kwartelkoning worden vastgesteld. De aalscholver heeft een broedkolonie in de Lobberdensche Waard en een slaapplaats in Millingerhof. De Gelderse Poort herbergt diverse slaapplaatsen (met name De Bijland, Kaliwaal bij Kekerdorp, Zandgat Gendtsche Polder) van tienduizenden ganzen en zwanen die in de uiterwaarden en elders in het Duits/ Nederlandse Nederrijngedebied voedsel zoeken (de getelde aantallen geven geen goed beeld van de slaapplaatsfunctie omdat de vogels overdag in de voedselgebieden zijn geteld). De in het gebied pleisterende grauwe ganzen betreffen deels uit het gebied afkomstige broedvogels (o.a. Ooijpolder, Millingerwaard, Bemmelse en Gendtsche Polder). Smienten worden rustend aangetroffen op grote grindgaten en oude rivierarmen (o.a. De Bijland, Kaliwaal), terwijl op graslanden in de directe omgeving van dergelijke plassen wordt gefoerageerd. Wanneer de uiterwaarden onder water staan, is hun verspreiding echter veel ruimer. De meerkoet heeft een soortgelijke biotoopkeuze, maar heeft in het gebied een ruimere verspreiding met concentraties in de Oude Waal bij Nijmegen, Bisonbaai, Kaliwaal, Bemmelse Polder, Lobberdensche Waard en Spijkse Polder. Geïndundeerde uiterwaarden hebben vooral ook een grote aantrekkingskracht op de andere zwemeenden (krakeend, wintertaling, pijlstaart) die overigens grotendeels beperkt zijn tot de ondiepe plassen in het gebied (o.a. Oude Waal bij Nijmegen, Erlecomse Waard, Bemmelse Polder-West, Jezuitenwaai, Erfkamerlinschap). De tafeleend rust overdag op de grotere plassen (o.a. De Bijland, Kaliwaal), terwijl 's nachts op de rivier tussen de kribben wordt gefoerageerd. Het nonnetje komt verspreid in het gebied voor op zandgaten en rivierarmen (o.a. Ooijpolder, Kaliwaal, Millingerwaard, De Bijland e.o.). De fuut verblijft meer op de grote grindgaten en soms ook op de rivier zelf. De visarend wordt in de trektijd voornamelijk op de grotere plassen in het gebied aangetroffen; de slechtvalk wordt in alle open gebieden gezien, vooral in de omgeving van concentraties eenden en steltlopers (met name Kaliwaal, Erlecomse Waard).

4.4 Overige soorten

In het gebied komen verder nog de volgende broedvogels van Bijlage I onregelmatig of in relatief kleine aantallen voor: woudaapje, bruine kiekendief, kluut, zwartkopmeeuw en visdief.

5. Beleid en beheer

Beleid en beheer van de sbz Gelderse Poort zijn in het algemeen gericht op de instandhouding en ontwikkeling van de vogelkundige waarden van het gebied zoals beschreven in paragraaf 3 en 4. Dit betekent onder meer het volgende:

- de zone Gelderse poort maakt deel uit van de Ecologische Hoofdstructuur (EHS) van Nederland zoals aangegeven in het Natuurbeleidsplan (1990). Het beleid in

deze gebieden is gericht op het veiligstellen en vergroten van de bestaande natuurwaarden.

In het Structuurschema Groene Ruimte (SGR) is het beleid met betrekking tot de Ecologische Hoofdstructuur ruimtelijk verankerd. In het SGR is deze zone aangemerkt als belangrijk gebied voor (kwetsbare) ganzensoorten en kleine en wilde zwaan en tevens als belangrijk weidevogelgebied.

De Gelderse Poort staat aangeduid als:

- kern- en natuurontwikkelingsgebied, waterrecreatie (nevenschikkend)
 - strategisch groenproject.
 - potentieel nationaal park en potentieel grensoverschrijdend park.
 - belangrijk gebied voor kwetsbare ganzensoorten en kleine en/of wilde zwanen en overige ganzensoorten.
 - recreatief-toeristisch gebied.
 - gebied behoud en herstel bestaande landschappelijk kwaliteit
 - te ontwikkelen nationaal landschapspatroon
 - locatie voor bosaanleg.
- Nadere Uitwerking Rivierengebied
De NURG is een ontwikkelingsperspectief van de ministeries van LNV, VROM, V&W en de provincies Gelderland, Noord-Brabant, Overijssel en Utrecht. Het vertrekpunt vormde de Vierde Nota over de ruimtelijke Ordening. Het ontwikkelingsperspectief schetst de mogelijkheden voor natuurontwikkeling en recreatie in het rivierengebied en in het bijzonder in de uiterwaarden. Gelderse Poort is als een van de stimuleringsprojecten ter hand genomen. De ontwikkelingsvisie is vastgesteld en het inrichtingsplan is gereed. Het project Klompenwaard is gerealiseerd. In uitvoering zijn de projecten Rijnwaarden, Millingerwaard en Bemmelse Waard. Het project Gendtse Waarden is in studie.
 - Streekplan Gelderland 1996
Het gebied wordt aangeduid als Landelijk Gebied B. Natuur is hier richtinggevend. Voor het gebied langs de rivieren staat natuurontwikkeling in de uiterwaarden voorop. Daarbij gaat het vooral om natuurtypen als nevengeulen, rivierduinen en ooibossen en om schaalvergroting van bestaande moeras- en andere natuurgebieden.
Grootschalige natuurontwikkeling vindt plaats in het strategisch groenproject "De Gelderse Poort". De Gelderse Poort is voor de provincie Gelderland tevens "strategisch" actiegebied".

De ontwikkelingsvisie voor De Gelderse Poort is het kader voor uitvoering. Natuurontwikkeling wordt gecombineerd met recreatie op basis van zonerings. Als eerste stap naar grootschalige nieuwe natuur wordt gestreefd naar functiewijziging van 2.1000 hectare landbouwgrond die als reservats- en natuurontwikkelingsgebied is begrensd. Daarnaast zal circa 300 hectare nieuwe natuur worden gerealiseerd door middel van natuurgerichte oplevering van ontgrondingen. Over eventuele verdergaande reservatsvorming en natuurontwikkeling zal worden besloten na evaluatie van de huidige begrenzingenplannen omstreeks het jaar 2000.

Daarnaast zullen de inspanningen gericht zijn op verbetering van de landbouwomstandigheden.

Natuurontwikkeling in De Gelderse Poort is gebaseerd op de aanwezige rivierdynamiek en beoogt het ontstaan van een zo sterk mogelijk zelfregulerend

systeem. Het benutten van kwel vanuit de stuwvalgebieden en ontkleiningen dragen bij aan de gewenste ontwikkelingen. Soms zijn verhogingen van de grondwaterstand nodig ten behoeve van zowel natuur als landbouw. Als belangrijke weidevogelgebieden zijn aangegeven: Erfkamerlingschap, Millingerwaard, Ellecomse Waard, Oude Waal, Gendtse Waard, Bemmelse Waard.

- **Natuurbeschermingswet**
Weide Oude Rijnstrangen (BN30, 1979) 2 ha, Oude Waal (BN51), 1983) 82 ha.
- **Relatienota**
Grote delen van de Gelderse Poort vallen in het gelijknamige Relatienotagebied (RBON) met een totale oppervlakte van 3796 ha: een groot deel ervan behelst beheersgebied en verder 766 reservaatgebied (Oude Rijnstrangen 538 ha, Ooijpolder 228 ha) en 1390 ha natuurontwikkelingsgebied (Oude Rijnstrangen 791 ha, Ooijpolder 599 ha). Het beheersgebied ligt met name in de Oude Rijnstrangen en in de uiterwaarden tussen Angeren en Arnhem.
- **Ruimte voor de rivier**
In de beleidslijn “Ruimte voor de rivier” zijn maatregelen voorgesteld om de waterafvoer te verbeteren via de ruimtelijke ordening en inrichtingsprojecten. Uiterwaarden worden verlaagd en strangen en nevengeulen gegraven. Het areaal vochtige graslanden zal toenemen. Er is beperkt ruimte voor de ontwikkeling van ooibos en er zijn wat ruimere mogelijkheden voor ontwikkeling van moerassen en ruigten.
Er zijn rivierverruimende projecten in studie: Hondsbroekse Pleij en Dijkteruglegging Lent.
- **Landinrichting**
In het gebied Ooijpolder, direct aangrenzend aan de sbz wordt een landinrichtingsproject uitgevoerd. In het kader hiervan vindt in delen natuurontwikkeling plaats.
- **Beheersplan voor de Rijkswateren 1992-1996**
De Waal is opgenomen als hoofdwater met een toenemende functie voor de scheepvaart. De Waal vanaf Pannerden wordt aangeduid als hoofdvaarweg.
- **Eigendom en beheer**
De meeste gronden zijn in particulier agrarisch eigendom. Door een actief aankoopbeleid zullen de eigendommen van de terreinbeherende organisaties worden vergroot. Rijkswaterstaat voert regelmatig onderhoud uit aan de kribben en aan de riviervakken tussen de kribben zodat deze hun rivierkundige functie behouden.
- **Natuurbeheer**
De Gelderse Poort is één van de grotere natuurontwikkelingsgebieden in Nederland. De bedoeling is dat door natuurlijke processen, natuurgerichte ontgrondingen en het graven van nevengeulen nieuwe ooibossen ontstaan. Voor een grotere variatie in de begroeiing worden sommige gebieden het hele jaar begraasd door Koniks en Galloways.
In de Oude Rijnstrangen en in de Ooijpolder zijn bevers uitgezet. Voorts zijn in een aantal gebieden in de Ooijpolder nestvlotjes voor zwarte sterns uitgelegd,

werden nestkasten geplaatst voor kerkuilen, steenuilen en torenvalken en werd een gronddepot geschikt gemaakt voor oeverwaluwen.

6. Andere gebruiksfuncties in het gebied

6.1 Algemeen

In het aangewezen gebied zijn diverse bestaande functies aanwezig, zoals landbouw, natuur, infrastructuur, recreatie en visserij. Voor deze functies geldt dat het huidig gebruik de in het gebied aanwezige vogelkundige waarden niet in de weg heeft gestaan en dus in beginsel, binnen het kader van vigerende wet- en regelgeving, kan worden voortgezet; daar waar beheer en regulier onderhoud worden uitgevoerd mede gericht op de instandhouding en ontwikkeling van vogelkundige waarden heeft dit beheer daaraan een positieve bijdrage geleverd.

6.2 Andere gebruiksfuncties

De hiernavolgende korte opsomming van de verschillende huidige gebruiksfuncties is louter beschrijvend van aard en heeft niet de opzet volledig en limitatief te zijn.

- *Landbouw*
Het landbouwkundig gebruik is weidebouw en hooiland, ten dele ook akkerbouw. De uiterwaarden zijn nog grotendeels in gebruik als weiland. Veel percelen in de uiterwaarden en sommige binnendijks zijn aangewezen als natuurontwikkelingsgebied.
- *Waterhuishouding*
De waterkwaliteit van het rivierwater is niet optimaal. Zouten, zware metalen (cadmium en kwik), stikstof, fosfaten en organische microverbindingen (PAK's, PCB's etc.) zorgen voor een matige kwaliteit van het rivierwater. Hoewel de verontreiniging de laatste jaren is afgenomen, kunnen kritische organismen nog niet voorkomen. Ook de bodem, zowel in de rivier als in de uiterwaard, is verontreinigd.
De afgelopen jaren is het waterpeil in het winterbed in totaal een meter gedaald.
- *Bebouwing*
De bewoning concentreert zich langs de dijken en in dorpen. In het gehele gebied komt verspreide bebouwing voor.
In de dorpen en rond het gebied komt enige lichte industrie voor. In de uiterwaarden van Rijn en Waal liggen steenfabrieken, die deels nog in bedrijf zijn.
- *Infrastructuur*
De aan te leggen Betuweroute zal het gebied doorsnijden. Het tracébesluit bevat een tunnel onder het Pannerdens Kanaal van Boerenhoek naar de Galgendaalsedijk nabij het gebied Kandia. Deze tunnel wordt thans aangelegd. Het laatste deel van het tracé bij de Leuvendijk ligt op maaiveldniveau en krijgt een aangepaste landschappelijke invulling.
Een groot aantal provinciale en lokale wegen doorsnijdt het gebied.
Twee hoogspanningsleidingen (150 en 380 kV) van de elektriciteitscentrale bij Nijmegen naar het noordoosten kruisen het Pannerdensch Kanaal en de Neder-Rijn.

De Waal is een belangrijk vaarweg. In 2010 worden er naar schatting 200 miljoen ton goederen vervoerd.

- *Delfstoffenwinning*
In de uiterwaarden en hier en daar ook binnendijks, is in het verleden klei gewonnen voor de steenfabrieken. Veel uiterwaarden zijn grotendeels vergraven. Ook nu wordt er nog klei gewonnen.
- *Recreatie*
Rustige vormen van recreatie, zoals fietsen, wandelen en vissen voeren de boventoon. Vooral in de Ooijpolder kan het in de weekeinden erg druk zijn. De waterrecreatie beperkt zich grotendeels tot de rivieren en de Bijland, waar speciale voorzieningen voor watersporters zijn aangebracht. Het gebied Bijland heeft in de zomer een druk recreatief gebruik. In de winter is de vogelkundige waarde hoog.
In het gehele gebied vindt sportvisserij plaats.
In de Huissensche Waarden ligt een openlucht zwembad in het Zwanewater.
- *Jacht*
De jacht wordt op grond van art. 46 lid 3, sub c, in een sbz niet geopend. Het is wel mogelijk om op basis van provinciaal beleid bepaalde vormen van schadebestrijding toe te passen.

7. Gevolgen van de aanwijzing als speciale beschermingszone

7.1 Rechtsgevolgen in de Vogelrichtlijn en de Habitatrichtlijn

Het aanwijzen van een gebied als sbz ter uitvoering van de Vogelrichtlijn heeft op grond van de Vogelrichtlijn en de Habitatrichtlijn bepaalde rechtsgevolgen. De belangrijkste artikelen van de Vogelrichtlijn en de Habitatrichtlijn zijn opgesomd in Bijlage B van deze nota van toelichting. In de hiernavolgende paragraaf volgt een korte uiteenzetting, waarna telkens wordt aangegeven op welke wijze de Nederlandse regering invulling geeft aan de Europeesrechtelijke vereisten.

7.2 Korte beschrijving en doorwerking in het nationale rechtsstelsel

- I. De Vogelrichtlijn schrijft voor alle onder de bescherming van de Vogelrichtlijn vallende vogelsoorten beschermende maatregelen voor.

De Nederlandse overheid geeft invulling aan de verplichting tot instandhouding van de sbz's door de wijze waarop zij met de belangen van vogels omgaat in de ruimtelijke ordening op rijks-, provinciaal en gemeentelijk niveau. Dit gebeurt door het toekennen van functies aan gebieden waar vogels hun leefgebied in hebben. Op rijksniveau is dat vastgelegd in de Ecologische Hoofdstructuur (EHS) van het Structuurschema Groene Ruimte (1995). De in het kader van de Vogelrichtlijn aangewezen gebieden liggen voor het overgrote deel binnen de grenzen van deze Ecologische Hoofdstructuur. In de EHS genieten de natuurwaarden een bijzondere bescherming, die in streek- en bestemmingsplannen haar doorwerking dient te hebben. Een aantal gebieden geniet bijzondere bescherming, doordat deze gebieden zijn aangewezen als beschermd natuurmonument of staatsnatuurmonument in de zin van de Natuurbeschermingswet. In deze gebieden kan met behulp van een

beheersplan het beheer worden geregeld met de eigenaar. Bovendien zijn alle schadelijke handelingen vergunningplichtig, zodat op die wijze de voorgeschreven afweging van belangen kan plaatsvinden.

Voorts worden de leefgebieden van vogels beschermd door de wijze waarop in het beheer van bossen en andere natuurgebieden van natuurbeschermingsorganisaties en particulieren rekening wordt gehouden met vogels. Door het sluiten van overeenkomsten met landgebruikers wordt ook nog broedgelegenheid gegeven aan weidevogels en worden overwinterende ganzen en zwanen in de gelegenheid gesteld te foerageren op landbouwgrond.

De overige rechtsgevolgen zijn ontleend aan artikel 6, tweede, derde en vierde lid van de Habitatrictlijn, dat ook van toepassing is op de sbz Vogelrichtlijn (artikel 7 Habitatrictlijn).

- II. Artikel 6, tweede lid van de Habitatrictlijn stelt de verplichting passende maatregelen te treffen om te zorgen dat de kwaliteit van de leefgebieden van soorten in de sbz's niet verslechtert. Ook mogen er geen storende factoren optreden voor de soorten waarvoor de sbz's zijn aangewezen, voor zover die factoren - gelet op de doelstelling van de Vogelrichtlijn - een significant effect zouden kunnen hebben.

In de aangewezen sbz's zijn diverse bestaande functies aanwezig. Onder bestaand gebruik wordt in ieder geval verstaan het bestendig gebruik op het moment van aanwijzing of het gebruik, gebaseerd op een van overheidswege genomen besluit of verkregen toestemming. Bovendien kunnen in het kader van de Vogelrichtlijn bestaande activiteiten en intensivering van deze activiteiten, voorzover er geen sprake is van significante verstoring van de in het geding zijnde vogelkundige waarden in het desbetreffende gebied, nu en in de toekomst zonder problemen plaatsvinden. Deze besluitvorming over al of niet significante aantasting van vogelkundige waarden vindt plaats in daarvoor relevante wettelijke kaders.

Voor deze functies geldt dat het huidig gebruik de in het gebied aanwezige vogelkundige waarden niet in de weg heeft gestaan en dus in beginsel, binnen het kader van vigerende wet- en regelgeving, kan worden voortgezet. Daar waar beheer en regulier onderhoud worden uitgevoerd mede gericht op de instandhouding en ontwikkeling van vogelkundige waarden, heeft dit beheer daaraan een positieve bijdrage geleverd. Een aanwijzing als sbz is derhalve nu geen reden om na aanwijzing anders tegen het zodanig gebruik aan te kijken. Een en ander komt anders te liggen, indien op enig moment mocht blijken dat in (een deel van) de sbz toch een vorm van gebruik bestaat die significant nadelige effecten heeft op de op grond van de Vogelrichtlijn te beschermen vogelkundige waarden. In dat geval is de Nederlandse regering conform het gestelde in artikel 6, tweede lid, van de Habitatrictlijn gehouden passende maatregelen te nemen.

- III. Bij de overige rechtsgevolgen gaat het om procedureregels die moeten worden gehanteerd in het geval dat - in afwijking van de beschermingsvereisten van de vogels en de eisen die aan leefgebieden van vogels gesteld moeten worden - plannen of projecten worden ontwikkeld die mogelijk significante gevolgen hebben voor de sbz's (artikel 6, derde en vierde lid, van de Habitatrictlijn).

Het afwegingskader zoals verwoord in artikel 6 Habitatrictlijn is in soortgelijke bewoordingen terug te vinden in de afweegformules die zijn opgenomen in de Planologische Kernbeslissing Structuurschema Groene Ruimte en de

Planologische Kernbeslissing Waddenzee (Kamerstukken II 1992/93, 22605, nrs. 33 en 34) en werkt zo in de besluitvorming omtrent plannen en projecten door. Belangrijke wettelijke kaders daarvoor zijn onder andere de Wet op de Ruimtelijke Ordening en de Natuurbeschermingswet. Ter verdere ondersteuning wordt op korte termijn een Algemene Maatregel van Bestuur opgesteld waarmee genoemd afwegingskader wordt vastgelegd. Artikel 29 van de Natuurbeschermingswet 1998 biedt de mogelijkheid deze AMvB op te stellen. In de AMvB zal worden opgenomen dat besluitvorming over realisatie van plannen en projecten in en in de nabijheid van Vogelrichtlijn- en Habitatrictlijngebieden onderhevig is aan artikel 6, derde en vierde lid, van de Habitatrictlijn.

Bijlage A

Biotoopbeschrijvingen Vogelrichtlijnsoorten

De *roerdomp* prefereert stilstaand ondiep water met een dichte, uitgestrekte vegetatie van liefst overjarig riet, waarvan voldoende waterriet, hoewel de soort soms ook in smalle rietkragen tot broeden komen. Wateren die geheel zijn omsloten door bos en moerasbossen worden echter gemeden. Voedselgebieden bevinden zich in de nabijheid van het nest in rustige plassen en sloten met voldoende randbegroeiing. Broedende roerdampen worden in vrijwel alle regio's aangetroffen, maar de grootste aantallen broeden tegenwoordig in het laagveengebied en de Gelderse Poort.

De *wilde zwaan* is een wintergast in het noorden en het midden van het land waarvan de aantallen in strenge winters fors kunnen toenemen. De belangrijkste pleisterplaatsen zijn gelegen in het Lauwersmeergebied, IJsselmeerpolders, IJsselvallei en op andere plekken in het rivierengebied. De voedselgebieden bestaan zowel uit moerassen (o.a. lisdodde) als graslanden en akkers (in de Flevopolders is een duidelijke voorkeur vastgesteld voor koolzaad). De slaapplekken bestaan uit rustige, zoete of zoute wateren, zand- en modderbanken die op enkele tientallen kilometers van de voedselgebieden kunnen liggen.

De *kolgans* is een wintergast, die pas in november in Nederland arriveert en dan voornamelijk in Zuidwest-Friesland verblijft. Maximum aantallen worden in januari waargenomen. Ook dan ligt het zwaartepunt in Friesland, en daarnaast vormen o.a. Noordwest-Overijssel, de IJssel, de Gelderse Poort en de Alblasserwaard belangrijke pleisterplaatsen. Het overgrote deel foerageert op grasland en daarnaast op akkerland (wintergraan, bieten, aardappelen, koolzaad en stoppelvelden). In de kleigebieden in Zeeland en Flevoland neemt het belang van gras en wintergranen in de loop van het seizoen toe ten koste van oogstresten, die meestal snel worden ondergeploegd. Als slaapplekken worden ofwel de foerageergebieden, of allerlei wateren (zoet of zout), en zand- en modderbanken gebruikt, die op enkele tientallen kilometers van de foerageergebieden kunnen liggen.

De *grauwe gans* is in Nederland zowel broedvogel als wintergast. Aan het eind van het voorjaar verzamelen zich grote concentraties ruiende vogels van de grauwe gans in de Oostvaardersplassen in Zuidelijk Flevoland, waar ze vooral foerageren op riet, terwijl vlak ervoor en vlak erna ook veel op gras wordt gefoerageerd. Daarnaast kunnen op verschillende plaatsen in Nederland concentraties ruiende vogels worden aangetroffen, vooral in de Gelderse Poort, op de Ventjagersplaten en op de Maasplassen. De eerste trekkers concentreren zich in augustus vooral in de grootschalige landbouwgebieden, zoals het Lauwersmeer en de Flevopolders, waar vooral op stoppelvelden wordt gefoerageerd. De grootste aantallen worden in oktober/november gezien met belangrijke concentraties in Lauwersmeer, Zuidwest-Friesland, IJsseldelta, Zuidelijk Flevoland en noordelijke Delta, waar voornamelijk op stoppelvelden en oogstresten van suikerbieten wordt gefoerageerd. In november vindt massale wegtrek plaats, maar langs de Westerschelde blijven grote aantallen overwinteren. Hier wordt voornamelijk gefoerageerd op ondergrondse knollen of worteldelen van zeebies, zeeaster, riet of lisdodde, maar ook wel op grasland en kwelders. De slaapplekken bevinden zich tot op enkele tientallen kilometers van de foerageergebieden, op zoet of zout water, zand- en modderbanken.

De *slobeend* is gebonden aan zoet of zout water. In de nazomer komen grote aantallen voor in het IJsselmeergebied en Zuidelijk Flevoland en wat later ook in het Lauwersmeer, het Delta- en rivierengebied. 's Winters en vooral in strenge winters beperkt het voorkomen zich grotendeels tot het westen en zuidwesten van Nederland, vooral in Noord- en Zuid-Holland, het Deltagebied en het westelijke rivierengebied. In zachte winters zijn het oostelijke rivierengebied, zuidelijk Flevoland en Friesland eveneens van belang. Slobeenden foerageren al zwemmend op dierlijk en plantaardig plankton, dat ze met hun speciaal gebouwde snavel uit het water filteren.

De *kwartelkoning* broedt bij voorkeur in redelijk open terreinen met een kruidenrijke vegetatie, zoals uiterwaarden van rivieren en stroomdalen. Echter ook extensief beheerd gras- of akkerland, veenweidegebieden en incidenteel rietvelden, grienden, bosaanplantingen en boomgaarden behoren tot de broedbiotoop van de kwartelkoning. Het voedsel bestaat voornamelijk uit insecten en andere ongewervelde dieren. Het voorkomen in Nederland is tegenwoordig grotendeels beperkt tot het Gelderse rivierengebied en de provincies Friesland en Groningen.

De *zwarte stern* is tijdens het broedseizoen gebonden aan zoet water. De broedbiotoop bestaat vooral uit zoetwatermoerassen, vennen, uiterwaarden, plassen en sloten, en oevers van meren en langzaam stromende rivieren. Van belang is de aanwezigheid van drijvende waterplanten waarop de nesten worden gebouwd. Bij afwezigheid van geschikte waterplanten worden in veel gebieden ook speciaal voor dit doel uitgelegde vlotjes of andere drijvende materialen als nestgelegenheid gebruikt. Plaatselijk nestelt de soort ook in slootkanten van graslanden en op drooggevallen modderplaten. Zwarte sterns foerageren veel op insecten en andere ongewervelde dieren. Naast het aanbod van voldoende insecten is de aanwezigheid van visrijk water binnen een straal van 5 km van het nest van belang, omdat vissen een noodzakelijke aanvulling op het dieet vormen. Tegenwoordig broedt de soort voornamelijk in laagveenmoerassen, laagveengraslanden en moerassen in rivierkleigebieden. Daarnaast komen er nog kleine aantallen voor in vennen en hoogvenen in Drenthe en Noord-Brabant.

De *ijsvogel* is een viseter, die gebonden is aan stilstaand of langzaam stromend zoet water met steile oevers waarin de nesten worden uitgegraven, zoals langs beken, kleine rivieren, kanalen, vaarten, grachten, vijvers, plassen en afgravingen. Vooral oevers met bomen en uitkijkposten in de vorm van overhangende takken of riet en bij voorkeur helder water. Het foerageergebied kan zich uitstrekken tot op enkele kilometers van het nest. De dichtheid is het hoogst in het oosten en het zuiden van het land. Ijsvogels zijn zeer gevoelig voor strenge vorst en na strenge winters is het voorkomen beperkt tot het zuiden van het land, maar de soort verspreidt zich na enkele zachte winters weer over geheel Nederland.

De *dodaars* broedt in ondiepe of dicht begroeide delen van zoetwatermoerassen, plassen, vennen, sloten, meren en infiltratiegebieden in de duinen met voldoende ondergedoken vegetatie. De soort tolereert ook vegetatie boven water zolang dit het duiken niet belemmert. Ze schuwen de nabijheid van mensen niet en komen ook veel voor in recreatiegebieden en stadsgrachten. In de broedtijd worden grote open watervlakten vermeden, maar buiten de broedtijd komt de soort ook veel voor op de grotere meren en in de estuaria, maar vrijwel nooit op open zee. Vooral het Deltagebied en daarnaast zijn het rivierengebied, Noord-Holland en Overijssel belangrijk als overwinteringsgebied. Met uitzondering van de zeer droge zandgronden komt de soort in geheel Nederland voor, hoewel in de winter grote

delen van noordoost-Nederland en de oostelijke Waddeneilanden worden verlaten. De soort leeft vooral van insecten, weekdieren, kreeftachtigen en vis.

Na het broedseizoen concentreren *futen* zich op de grotere zoete of zoute wateren om te ruïen. Vooral het IJsselmeer en in mindere mate het Deltagebied en de Waddenzee zijn belangrijke ruigebieden. Tijdens de ruï verliezen futen hun vliegvermogen waardoor ze extra gevoelig zijn voor verstoring. Overdag en midden in de nacht rusten ze dichtbij de oevers, terwijl ze in de vroege morgen en de namiddag op meer open water foerageren. Na de ruiperiode worden vooral het IJsselmeergebied, de grote rivieren en het Deltagebied gebruikt, terwijl de aanwezigheid op de hoge zandgronden laag is. Bij strenge vorst ligt het zwaartepunt van de verspreiding in het Deltagebied, langs de rivieren en langs de Noordzeekust. Voor het broedseizoen verzamelen futen zich eveneens in grote groepen in de grote wateren. Het voedsel van de fuut bestaat hoofdzakelijk uit vis en aquatische insecten.

De in Nederland broedende ondersoort van de *aalscholver (sinensis)* broedt vooral in bomen (vooral wilgen, elzen en populieren) en andere verticale landschapselementen zoals hoogspanningsmasten en boorplatformen in de buurt van visrijke wateren in het binnenland en langs de kust, maar ook grondnesten komen voor. Vooral het IJsselmeergebied vormt een belangrijk broedgebied. Daarnaast zijn er belangrijke kolonies in Zuid-Holland en Overijssel en verschillende kleinere kolonies verspreid over het land. Aalscholvers zijn viseters die vaak in grote groepen en tot op grote afstand van de kolonie (tot 60 km) foerageren. In het najaar zijn vooral het Wadden-, het IJsselmeer- en Deltagebied van belang als slaap- dan wel foerageergebied. Tijdens de winter maakt de soort gebruik van zeer uiteenlopende rustgebieden, zoals zandbanken, rotsen, platgeslagen rietvelden, bomen, palen, strekdammen en menselijke constructies zoals huizen, schepen, boeien en hoogspanningsmasten. Vooral het in het IJsselmeergebied, langs de grote rivieren, in het Deltagebied en in de Biesbosch verblijven 's winters grote aantallen.

De *kleine zwaan* heeft zich ontwikkeld van een gespecialiseerde soort, die in de jaren vijftig vooral foerageerde op fonteinkruid langs de randen van het IJsselmeer, tot een cultuurvolger met een brede dieetkeus, die tegenwoordig als de fonteinkruidknolletjes op raken, overschakelen op het foerageren op akkers (wintergranen, suikerbieten of aardappelen) in het noordoosten van het land, in de Flevopolders, de Wieringermeer, op de polders langs de Randmeren, in het Deltagebied en op Texel. Daarnaast vormt grasland een belangrijke voedselbron, zoals in de polders langs de Randmeren, in Noordwest-Overijssel, in de veenweidegebieden in Utrecht en Zuid-Holland en in het rivierengebied. In de loop van de winter worden de graslandgebieden steeds belangrijker, omdat de oogstresten in de meeste akkerbouwgebieden worden ondergeploegd. Vanaf 1994 zijn de aantallen in de randmeren enorm toegenomen, hetgeen waarschijnlijk samenhangt met het herstel van de kranswiervelden. De verspreiding over Nederland wordt niet alleen bepaald door de hoeveelheid voedsel, maar is tevens afhankelijk van de strengheid van de winter. In milde winters verblijven de meeste kleine zwanen rond de Randmeren, maar bij strenge vorst nemen de aantallen daar sterk af, terwijl de aantallen in het Deltagebied dan vaak toenemen. Het rivierengebied wordt vooral bij hoog water veel gebruikt en vooral als dat samenvalt met strenge vorst nemen de aantallen hier sterk toe. De slaapplekken van kleine zwaan bestaan uit open zoete of zoute wateren of zand- en modderbanken die op enkele tientallen kilometers van het foerageergebied kunnen liggen.

De *toendrarietgans* overwintert in veel grotere aantallen in ons land en heeft ook een ruimere verspreiding dan de taigarietgans. Belangrijke pleisterplaatsen zijn gelegen in het oostelijk rivierengebied, het Deltagebied, de IJsselmeerpolders, Groningen, de kop van Noord-Holland en op de grens van Limburg en Brabant. In het begin van het seizoen bevinden de grootste concentraties zich in de akkerbouwgebieden op de kleigronden (Noordoostpolder en Deltagebied), waar ze foerageren op oogstresten van bieten en aardappelen. Doordat deze gebieden al vrij snel worden geploegd, verliezen ze hun aantrekkingskracht en verspreiden de ganzen zich in januari/februari over grote delen van het land, en foerageren ook daar vooral op oogstresten (suikerbieten, aardappelen en maïs). In januari/februari schakelen steeds meer ganzen over op foerageren op grasland en op wintergranen. De rustgebieden bevinden zich op verschillende types open water (zoet, brak of zout) en op zandbanken.

De *smient* verblijft het hele jaar door in Nederland, maar vooral van oktober tot maart en vooral in zachte winters zijn er grote aantallen aanwezig. Het merendeel houdt zich op in de kuststrook en in de natte veenweidegebieden van Noord-Holland en Friesland en daarnaast in de polders van Zuid-Holland en Utrecht, rond het IJssel- en Markermeer en langs de grote rivieren. Vooral in het najaar zijn de smienten kustgebonden en foerageren op zeesla, kweldergrassen en zeekraal. In de loop van de winter wordt meer en meer gefoerageerd in natte graslanden en neemt het belang van de binnendijkse gebieden en het rivierengebied toe. Vooral in strenge winters verblijft een groot deel van de smienten in het Deltagebied. Smienten maken overdag gebruik van open water en ondergelopen graslanden om te rusten, maar in rustige gebieden wordt ook overdag gefoerageerd. De rustplaatsen liggen binnen een straal van 10 kilometer van de foerageergebieden.

De *krakeend* komt voor op allerlei zoete of zoute wateren. In augustus bevinden de belangrijkste pleisterplaatsen zich in Friesland, de Flevopolders, de Biesbosch, de infiltratiegebieden in de duinen en langs de randen van het IJsselmeergebied. In de winter zijn vooral het IJsselmeergebied, de noordelijke Delta en het benedenrivierengebied van belang en daarnaast allerlei wateren in Utrecht, Noord- en Zuid-Holland en Friesland. In de loop van de winter worden de noordelijke gebieden en in strenge winters ook het IJsselmeer- en rivierengebied grotendeels verlaten. Op de hogere zandgronden en in het heuvelland van Zuid-Limburg is de soort schaars. Krakeenden zijn planteneters, die foerageren langs de oevers van de wateren (o.a. op wieren op basaltblokken) waar ze verblijven.

De biotoop van de *wintertaling* bestaat uit allerlei ondiepe, zowel zoete als zoute wateren. Tijdens en direct na de broedtijd concentreren Wintertalingen zich in de Biesbosch, de Dollard en zuidelijk Flevoland om te ruien. In augustus nemen de aantallen vooral in het Waddengebied, het Lauwersmeer, de Dollard en in zuidelijk Flevoland sterk toe. 's Winters en vooral bij koud weer is de verspreiding grotendeels beperkt tot het zuiden en het zuidwesten van het land, hoewel in milde winters ook in en rond het IJsselmeer, in het Lauwersmeer, de Dollard, Overijssel en Noord-Holland belangrijke aantallen voorkomen. Vooral het rivierengebied en het Deltagebied nemen bij strenge vorst sterk in belang toe. In het voorjaar verschuift het zwaartepunt weer naar het noorden. Wintertalingen foerageren voornamelijk op zaden in en rond de wateren waar ze verblijven.

De winterbiotoop van de *pijlstaart* beperkt zich hoofdzakelijk tot de kustgebieden. Ze komen in het najaar en de winter veel voor op kwelders, slikken, zandplaten en akkerland (gemaaide graanvelden), terwijl ze in het voorjaar een voorkeur hebben

voor ondiepe zoetwaterplassen en drassige graslanden. In het najaar beperkt de verspreiding zich grotendeels tot het Waddengebied, waarna ook de meer zuidelijke gebieden zoals Flevoland en uiteindelijk het Deltagebied worden gebruikt. In de winter verblijven de grootste aantallen in het Wadden- en Deltagebied en kleinere aantallen in het IJsselmeergebied en langs de grote rivieren. In strenge winters neemt het belang van het Deltagebied sterk toe. In het voorjaar kan de aanwezigheid op de ondergelopen uiterwaarden in het rivierengebied sterk toenemen.

De *tafeleend* heeft een voorkeur voor zoet water, waar vooral 's nachts tot op enkele meters diepte wordt gefoerageerd op ondergedoken waterplanten en ongewervelde dieren. Vooral open zoete wateren hebben de voorkeur, maar ook de zoute Grevelingen wordt door tafeleenden gebruikt als foerageergebied. In juli concentreren zich grote groepen tafeleenden op het IJssel- en Markermeer om te ruien. Na de rui concentreert de soort zich ook op andere grote, zoete wateren zoals het Haringvliet en later ook in het rivierengebied. 's Winters en vooral in milde winters is vooral het IJsselmeergebied van belang. Daarnaast zijn het rivierengebied en verschillende wateren in Noord- en Zuid-Holland, Friesland en wateren op de hogere zandgronden van belang. De dagrustplaatsen bevinden zich op rustige zoete wateren, vaak in de luwte van dijken tot op vele kilometers van de foerageergebieden.

Het *nonnetje* is een wintergast en viseter, die afhankelijk is van visrijke zoete of zoute wateren. Vooral het Markermeer en in mindere mate het zuidelijk deel van IJsselmeer zijn belangrijk. Bij strenge vorst verblijven grote aantallen langs de grote rivieren en in het Deltagebied. Elders in het land komen kleinere aantallen voor op verschillende meren, plassen en vennen, beken en kanalen. De nachtelijke slaapplekken bestaan uit ongestoorde, beschutte wateren, zoals de Oostvaardersplassen, het Kinselmeer en de Gouwzee.

De *visarend* is een viseter, die gebonden is aan open watergebieden (vooral zoete wateren) met voldoende aanbod aan vis. De belangrijkste pleisterplaatsen liggen in het IJsselmeergebied, het Friese merengebied, het Utrechts plassenengebied en langs de grote rivieren. Maar ook elders bij allerlei zoete wateren worden regelmatig visarenden gezien.

De *slechtvalk* jaagt vooral op vogels die in de vlucht worden gevangen. Als overwinteringsgebied prefereert de soort daarom open landschappen met voldoende prooiaanbod en uitkijkposten, zoals open wateren en agrarische gebieden. Vooral in het Waddengebied, het Deltagebied, langs de Hollandse kust en het IJsselmeergebied worden veel Slechtvalken gezien. Maar ook langs de grote rivieren en bij plassen met veel waterwild, zoals in de Zaanstreek wordt de soort veel gezien. Minder talrijk, maar geen uitzondering, is de soort in de hogere delen van Nederland, waar ze vooral voorkomen in heidegebieden en hoogveengebieden. Hier bestaat het voedsel vooral uit Houtduiven die gevangen worden boven agrarische gebieden.

Het *porseleinhoen* prefereert natte en moerassige terreinen, zoals hoogvenen, natte graslanden, zoetwatermoerassen, geïnundeerde uiterwaarden, en verlandingszones van kleiputten, met langdurig plas-dras staande gras-, russen- of zeggenvegetatie in liefst open landschap met ondiep, voedselrijk water. De soort broedt ook wel in rietmoerassen en dichtbegroeide oevers van grachten en sloten. Het

broedvoorkomen in Nederland beperkt zich grotendeels tot de laag- en hoogveenmoerassen, het rivierengebied en het IJsselmeergebied.

De *meerkoet* heeft in de winter een voorkeur voor waterrijke gebieden. De soort gebruikt vooral grote open, zoete dan wel zoute wateren, en daarnaast allerlei wateren, verspreid over het hele land. Ook in het stedelijk gebied, in stadsparken, grachten en vijvers worden regelmatig meerkoeten waargenomen. Van augustus tot september verblijven grote concentraties in het Lauwersmeer, het IJsselmeergebied en het Deltagebied. Van november tot maart zijn vooral het rivierengebied, het Deltagebied, de randen van het IJsselmeergebied, allerlei wateren in Noord- en Zuid-Holland en enkele Friese meren van belang. Bij strenge vorst verschuift het zwaartepunt naar het zuiden en neemt het belang van het Deltagebied en het rivierengebied toe. De slaappleaatsen bestaan uit rustige, open wateren en de oevers van allerlei wateren. Meerkoeten foerageren voornamelijk op plantaardig materiaal en schelpdieren, in het water of op de oevers, maar ook op akker- en grasland.

Buiten het broedseizoen bestaat de biotoop van de *kievit* uit open terreinen met een niet al te hoge begroeiing; vooral grasland geniet de voorkeur. De soort wordt meteen na de broedtijd in grote groepen gezien in het oostelijk rivierengebied en wat later ook op graslanden (en soms ook akkerlanden) in West- en Noord-Nederland, maar is ook in Oost- en West-Nederland algemeen.

De *grutto* heeft buiten de broedtijd een voorkeur voor vochtige gebieden, zoals zoetwaterslikken, vochtige graslanden, uiterwaarden, hoogveen- en natte heidegebieden, zandwinplassen, opspuitterreinen, vloeivelden en kwelders. De ondersoort *islandica* heeft daarbij een voorkeur voor de slijkige, brakke gebieden langs de kust (vooral het Waddengebied), terwijl de ondersoort *limosa* de vochtige gebieden in het binnenland prefereert. Voor en na de broedtijd zijn de belangrijke slaap- en pleisterplaatsen gelegen in de lage delen van Nederland en in mindere mate op de hogere zandgronden. Vooral in het IJsselmeergebied, Friesland, het Lauwersmeer, Groningen, Drenthe, West-Overijssel, het rivierengebied, de Zaanstreek, het Zuid-Hollands-Utrechts veengebied en Midden-Brabant bevinden zich belangrijke pleister- en slaappleaatsen. In de wintermaanden verblijft een beperkt aantal grutto's langs Westerschelde in Zeeland. In Nederland foerageren grutto's buiten de broedtijd hoofdzakelijk op graslanden en in getijdengebieden, op insecten, insectenlarven en wormen die in de bodem leven, en hebben daarom een voorkeur voor redelijk zachte bodems. De slaappleaatsen worden gekenmerkt door de aanwezigheid van ondiep water en liggen soms op enkele tientallen kilometers verwijderd van de voedselgebieden.

De *wulp* heeft buiten het broedseizoen voorkeur voor kustgebieden. Vooral in de het Wadden en Deltagebied komen grote aantallen voor, waar ze tijdens laagwater foerageren op drooggevallen platen en modderbanken. Tijdens hoog water maken ze gebruik van gemeenschappelijke rustplaatsen, die gelegen zijn op aangrenzende kwelders, grasachtige gebieden en ook op open, zandige gebieden. Delta- en Waddengebied zijn tevens belangrijke ruigebieden. Langs meren, rivieren en plassen, en op graslanden worden meer verspreid ook veelvuldig foeragerende en slapende wulpen aangetroffen.

De *oeverwaluw* broedt koloniegewijs in zelf gegraven holen in steile wanden. De soort prefereert open gebieden, liefst in de buurt van water. De steile wanden bestaan uit afgekalfde oevers van meren, rivieren, beken, kanalen en sloten, gronddepots, afgravingen, stuifduinen, greppels of artificiële wanden.

Oeverzwaluwen foerageren al vliegend op insecten, die zowel boven water als boven land worden gevangen. De foerageergebieden kunnen zich uitstrekken tot enkele kilometers van de kolonie.

De *blauwborst* is gebonden aan vochtige gebieden met plaatselijk dichte, struikenrijke vegetatie, zoals moerassen, vennen, rivieren, beken, kanalen en sloten, voormalige getijdengebieden, natte heidegebieden, hoogveengebieden, maar ook akkergebieden (koolzaad), braakliggende terreinen en spoorbanen. De grootste aantallen broeden in Nederland in verruigd rietland met opslag van wilg en/ of vlier. Een slikkige oever of anderzijds kale bodem biedt goede foerageermogelijkheden, terwijl plaatselijk dichte vegetatie dienst doet als nestgelegenheid en als zangpost. De laatste decennia heeft de soort zich sterk uitgebreid en broedde vanaf de jaren tachtig in alle delen van Nederland.

De *grote karekiet* broedt in moerassen en oeverzones van meren, plassen, kreken en oude rivierstrangen met veel riet. Vooral van belang zijn het voorkomen van overjarig stevig riet voor de nestbouw en vooral brede zones aan waterriet met voldoende aanbod van grote insecten. De grote karekiet is in de tweede helft van de twintigste eeuw sterk in aantal achteruitgegaan; het zwaartepunt van het broedvoorkomen ligt tegenwoordig rond de Randmeren en in het Utrechts-Hollandse plassengebied.

Bijlage B

Relevante artikelen uit de Vogelrichtlijn en de Habitatrichtlijn

* Vogelrichtlijn

Artikel 3

1 . Met inachtneming van de in artikel 2 genoemde eisen nemen de Lidstaten alle nodige maatregelen om voor alle in artikel 1 bedoelde vogelsoorten een voldoende gevarieerdheid van leefgebieden en een voldoende omvang ervan te beschermen, in stand te houden of te herstellen.

2 . Voor de bescherming, de instandhouding en het herstel van biotopen en leefgebieden worden in de eerste plaats de volgende maatregelen getroffen :

- a) instelling van beschermingszones;
- b) onderhoud en ruimtelijke ordening overeenkomstig de ecologische eisen van leefgebieden binnen en buiten de beschermingszones;
- c) herstel of weer aanleggen van vernietigde biotopen;
- d) aanleg van biotopen.

Artikel 4

1 . Voor de leefgebieden van de in bijlage I vermelde soorten worden speciale beschermingsmaatregelen getroffen, opdat deze soorten daar waar zij nu voorkomen, kunnen voortbestaan en zich kunnen voortplanten.

In dat verband wordt gelet op:

- a) soorten die dreigen uit te sterven;
- b) soorten die gevoelig zijn voor bepaalde wijzigingen van het leefgebied;
- c) soorten die als zeldzaam worden beschouwd omdat hun populatie zwak is of omdat zij slechts plaatselijk voorkomen;
- d) andere soorten die vanwege de specifieke kenmerken van hun leefgebied speciale aandacht verdienen.

Bij de beoordeling wordt rekening gehouden met de tendensen en de schommelingen van het populatiepeil.

De Lidstaten wijzen met name de naar aantal en oppervlakte voor de instandhouding van deze soorten meest geschikte gebieden als sbz's aan, waarbij rekening wordt gehouden met de bescherming die deze soorten in de geografische zee- en landzone waar deze richtlijn van toepassing is, behoeven.

2 . De Lidstaten nemen soortgelijke maatregelen ten aanzien van de niet in bijlage I genoemde en geregeld voorkomende trekvogels, waarbij rekening wordt gehouden met de behoeften van het gebied van bescherming in de geografische zee- en landzone waar deze richtlijn van toepassing is, ten aanzien van hun broed-, rui- en overwinteringsgebieden en rustplaatsen in hun trekzones. Met het oog hierop besteden de Lidstaten zelf bijzondere aandacht aan de bescherming van watergebieden en in het bijzonder aan de watergebieden van internationale betekenis.

* Habitatrichtlijn

Artikel 6

2. De Lidstaten treffen passende maatregelen om ervoor te zorgen dat de kwaliteit van de natuurlijke habitats en de habitats van soorten in de sbz's niet verslechtert en er geen storende factoren optreden voor de soorten waarvoor de zones zijn aangewezen voor zover die factoren, gelet op de doelstellingen van deze richtlijn een significant effect zouden kunnen hebben.

3. Voor elk plan of project dat niet direct verband houdt met of nodig is voor het beheer van het gebied, maar afzonderlijk of in combinatie met andere plannen of projecten significante gevolgen kan hebben voor zo'n gebied, wordt een passende beoordeling gemaakt van de gevolgen voor het gebied, rekening houdend met de instandhoudingdoelstellingen van dat gebied. Gelet op de conclusies van de beoordeling van de gevolgen voor het gebied en onder voorbehoud van het bepaalde in lid 4, geven de bevoegde nationale instanties slechts toestemming voor dat plan of project nadat zij de zekerheid hebben verkregen dat het de natuurlijke kenmerken van het betrokken gebied niet zal aantasten en nadat zij in voorkomend geval inspraakmogelijkheden hebben geboden.

4. Indien een plan of project, ondanks negatieve conclusies van de beoordeling van de gevolgen voor het gebied, bij ontstentenis van alternatieve oplossingen, om dwingende redenen van groot openbaar belang, met inbegrip van redenen van sociale of economische aard, toch moet worden gerealiseerd, neemt de Lidstaat alle nodige compenserende maatregelen om te waarborgen dat de algehele samenhang van Natura 2000 bewaard blijft. De Lidstaat stelt de Commissie op de hoogte van de genomen compenserende maatregelen.

Wanneer het betrokken gebied een gebied met een prioritair type natuurlijke habitat en/of een prioritaire soort is, kunnen alleen argumenten die verband houden met de menselijke gezondheid, de openbare veiligheid of met voor het milieu wezenlijke gunstige effecten dan wel, na advies van de Commissie, andere dwingende redenen van groot openbaar belang worden aangevoerd.

Artikel 7

De uit artikel 6, leden 2, 3 en 4, voortvloeiende verplichtingen komen in de plaats van de verplichtingen die voortvloeien uit artikel 4, lid 4, eerste zin, van Richtlijn 79/409/EEG, voor wat betreft de sbz's die overeenkomstig artikel 4, lid 1, van die richtlijn zijn aangewezen of bij analogie overeenkomstig artikel 4, lid 2, van die richtlijn zijn erkend, zulks vanaf de datum van toepassing van de onderhavige richtlijn, dan wel vanaf de datum van de aanwijzing of erkenning door een Lidstaat overeenkomstig Richtlijn 79/409/EEG, indien deze datum later valt.